

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ПАВЛА ТИЧИНИ**

Факультет соціальної та психологічної освіти

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь бакалавр

на тему:

**«СОЦІАЛЬНО-ЗАХИСНА СПРЯМОВАНІСТЬ ДЕРЖАВИ
ЩОДО ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ»**

Виконала: студентка IV курсу З\41 групи
спеціальності 232 Соціальне забезпечення

Ткаченко Л.А

Керівник: кандидат педагогічних наук

Роєнко С. О

Рецензент: кандидат педагогічних наук,

доцент **Албул І.В**

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1.	Соціально-правовий захист населення як складова соціальної політики держави	7
1.1.	Стан дослідженості наукової проблеми	8
1.2.	Законодавче забезпечення прав та обов'язків внутрішнього переміщених осіб	15
РОЗДІЛ 2.	Забезпечення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб	24
2.1.	Управління праці та соціального захисту населення як інституція з надання послуг та соціальної допомоги різним категоріям населення	24
2.2.	Дослідження стану забезпечення соціально-правового захисту різних груп клієнтів з числа внутрішньо переміщених осіб	33
ВИСНОВКИ		44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		46
ДОДАТКИ		54

ВСТУП

В останнє десятиліття Україна перебуває в умовах надзвичайних викликів, зумовлених воєнними діями, що відбуваються на її території. Незаконне анексування у 2014 році Російською Федерацією східних територій України та Автономної республіки Крим спричинили масове переміщення осіб. У зв'язку з початком активних бойових дій після 24 лютого 2022 року кількість осіб, змушених покинути місця проживання, значно збільшилася. На даний час Україна пододала кризовий поріг за кількістю внутрішньо переміщених осіб. Відповідно до даних Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України станом на березень 2023 року зареєстровано понад 5 мільйонів внутрішньо переміщених осіб, а фактична їх кількість становить понад 7 мільйонів. Ще понад 5 мільйонів українців перебувають за кордоном. Серед внутрішньо переміщених осіб 60% становлять жінки, 25% – діти, 25% – пенсіонери. Більше 200 тисяч – це особи з інвалідністю [26]. Особи з числа внутрішньо переміщених потребують особливого захисту та підтримки з боку держави, оскільки переважна більшість з них перебувають в складних життєвих обставинах, що зумовлені такими чинниками як втрата роботи, житла, труднощі адаптації.

Проблеми внутрішнього переміщення осіб з територій зони бойових дій, тимчасово окупованих територій стали предметом дослідження науковців різних галузей науки: економістів, юристів, соціологів, психологів, педагогів та ін.

Питання забезпечення внутрішньо переміщених осіб стали предметом розгляду таких науковців як І. Басової [1], К. Крахмальової [7], І. Мельник [8], Т. Руденко, О. Потіщук [22].

Особливу увагу дослідники приділяють аналізу сутності державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб (О. Амоша, О. Капінус, О. Новікова, В. Антонюк) [2; 5; 6].

Особливості роботи з внутрішньо переміщеними особами розкрито у публікаціях І. Трубавіної [25].

Здійснений нами аналіз літератури показав, що окрему групу становлять дослідження, що проводяться різними урядовими та недержавними, закордонними організаціями, діяльність яких спрямована на покращення правового та матеріального забезпечення внутрішньо переміщених осіб.

Актуальність проблеми дослідження, її соціальна значущість, недостатнє висвітлення практичної діяльності державних установ щодо надання соціальних послуг та соціальної допомоги зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи у такій редакції: **«Соціально-захисна спрямованість держави щодо внутрішньо переміщених осіб»**.

Мета дослідження: здійснити аналіз державної політики щодо соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз стану наукової розробленості проблеми захисту осіб, які вимушено покинули своє місце проживання внаслідок конфлікту, збройної окупації.
2. Проаналізувати нормативно-правову базу, що регулює питання надання соціального захисту та соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам.
3. Проаналізувати діяльність управління праці та соціального захисту населення щодо надання соціальних послуг та соціальної допомоги різним категоріям населення з числа внутрішньо переміщених осіб.
4. Дослідити стан забезпечення соціально-правового захисту різних груп клієнтів з числа внутрішньо переміщених осіб.

Об'єкт дослідження: діяльність держави щодо соціального та правового захисту населення.

Предмет дослідження: соціально-правовий захист внутрішньо переміщених осіб.

Для вирішення поставлених завдань було використано такі взаємодоповнювальні **методи дослідження:**

– *теоретичні*: аналіз юридичної, економічної, соціологічної, психолого-педагогічної літератури з теми дослідження для вивчення стану розробленості проблеми; аналіз, порівняння, узагальнення;

– *емпіричні*: діагностичні (анкетування, опитування), діагностична бесіда, включене спостереження, метод експертних оцінок з метою визначення особливостей соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб, контент-аналіз документації.

Експериментальна база дослідження: управління праці та соціального захисту населення виконкому Тернівської районної у місті ради (м. Кривий Ріг). Дослідженням було охоплено працівників управління та клієнтів, з числа внутрішньо переміщених осіб, які отримують соціальні послуги.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у визначенні особливостей здійснення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб через надання соціальних послуг та соціальної допомоги управлінням праці та соціального захисту населення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані здобувачами вищої освіти, аспірантами, викладачами з метою ознайомлення з основами загальнотеоретичних питань організації діяльності управління праці та соціального захисту населення, його завданнями, структурою та функціями. Представлені в дослідженні матеріали сприятимуть підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери до здійснення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб.

Апробація результатів дослідження. Положення і висновки дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, заходах у рамках виконання науково-дослідної теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Актуальні проблеми соціально-педагогічної теорії та практики» (державний реєстраційний номер 0111 U 00 75 47).

Результати дослідження доповідалися на всеукраїнських та регіональних наукових семінарах: регіональному науково-практичному онлайн семінарі «Актуальні проблеми соціального забезпечення в Україні: виклики сьогодення» (Умань, 21 бересня 2022 р.), науково-практичному семінарі «Перспективи ефективної роботи соціальних працівників з молоддю» (Умань, 22 лютого 2023 р.).

Основні положення дослідження оприлюднено на підсумковій онлайн-конференції II етапу Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт «Особистість – суспільство – війна: суспільно-політичні, психологічні, соціокультурні аспекти», що проходив на базі Хмельницького національного університету (10 червня 2023 р.).

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел із 48 найменувань, 2 додатків. Загальний обсяг роботи 56 сторінок.

РОЗДІЛ 1

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ЯК СКЛADOVA СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Стан дослідженості наукової проблеми

Вивчення проблем внутрішньо переміщених осіб здійснюється на різних рівнях – міжнародному, національному та місцевому. Дослідження проводяться правозахисними організаціями, урядовими агенціями, дослідницькими центрами, органами місцевого самоврядування, науковцями.

Проблеми внутрішньо переміщених осіб, їх соціальна адаптації є предметом наукового дослідження сучасних фахівців. Правові засади внутрішньо переміщених осіб досліджують А. Бреус, Л. Гуменюк, Б. Захаров, Ю. Лушпієнко, О. Позняк, Ю. Рогозян. Їх соціальні права вивчають К. Афанасьєв, О. Балакірева, З. Кузнецова, О. Панькова та інші.

Психологічні аспекти адаптації переселенців у центрі уваги О. Блинова, П. Волошина, І. Кирилюка, А. Тінякова, Л. Шестопалова та інших дослідників. Регіональні чинники адаптації внутрішньо переміщених осіб досліджують О. Балусєва, В. Серєда, В. Смаль, О. Шерман, М. Філяк та інші [22].

Проблемам інтеграції внутрішньо переміщених осіб в державній політиці присвячені роботи О. Балакірева, І. Карпова, С. Пирожкова.

У контексті нашого дослідження заслуговує на увагу праця Смаль В., Позняк О. «Внутрішньо переміщені особи: соціальна та економічна інтеграція в приймальних громадах» (2016), що була підготовлена в рамках діяльності проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС). Науковці проаналізували особливості становища внутрішньо переміщених осіб в різних регіонах України, а саме: у Вінницькій, Запорізькій, Івано-Франківській та Полтавській областях [23].

Проведення військових дій на Сході України та окупація Автономної Республіки Крим спричинили масову зовнішню і внутрішню міграцію населення. Аналізу міграційних процесів присвячені дослідження О. Капінус

«Особливості державного регулювання міграційних процесів в умовах збройного конфлікту на сході України» (2016) [5].

Особливості роботи з внутрішньо переміщеними особами розкрито у статті І. Трубавіна «Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа ведення випадку в соціальній роботі з ними». У дослідженні розкрито причини масового внутрішнього переміщення осіб, сімей з дітьми, розкрито проблеми, які доводиться долати на новому місці проживання, наголошено на необхідності розробки нового стандарту надання соціальних послуг, адресних для цієї категорії громадян. До типових проблем належать психологічні, економічні, матеріальні, соціальні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, юридичні. В окрему групу автор статті виділяє регіональні проблеми внутрішньо переміщених осіб. У статті увага приділена такому методу соціальної роботи як ведення випадку, метою якого є соціальна адаптація до нових умов життя, що сприяє реінтеграції вимушено переміщеної особи в українське суспільство [25].

І. Мельник у статті «Внутрішньо переміщені особи як об'єкт соціальної роботи» розглядає різні підходи щодо визначення поняття «внутрішньо переміщена особа», визначає проблеми, які доводиться вирішувати цій категорії населення та визначає напрями соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами. До них належить трудова та професійна адаптація, матеріальні компенсації, формування і подальший розвиток гармонійної системи взаємин з місцевим населенням, психологічна адаптація і реабілітація, створення умов, необхідних для успішної інтеграції мігрантів в нове для них суспільство [8].

У статті Є. Соловйов «Суб'єкти державного регулювання внутрішньою вимушеною міграцією» (2016) визначено зміст поняття «вимушена міграція» та хто є суб'єктами державного регулювання внутрішньої вимушеної міграції в Україні, а також подано рекомендації у використанні Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, передбаченої Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [24].

У монографічному дослідженні «Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху» (2016) здійснено аналіз проблем економічного та соціального розвитку Донбасу, наслідків воєнного конфлікту і перспективи вирішення. Авторами колективної монографії окрема увага приділена висвітленню правових засад формування умов і можливостей для захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Здійснено оцінку законодавства України щодо забезпечення прав і свобод переселенців в контексті положень міжнародного права [2].

Заслуговує на увагу стаття О. Панькова, О. Касперович «Напрями та механізми участі інститутів громадянського суспільства у створенні захищеного простору внутрішньо переміщених осіб України», що була підготовлена у рамках виконання наукового проєкту «Досягнення соціальної справедливості щодо вимушених переселенців». У ній визначено та обґрунтовано основні напрями та механізми залучення інститутів громадянського суспільства для створення захищеного простору внутрішньо переміщених осіб в Україні та перетворення внутрішньо переміщених осіб на ресурс розвитку [9].

У статті «Громадська думка та проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні: теоретичні та практичні аспекти соціального захисту» (2020) Т. Руденко та О. Потішук розглядають проблеми внутрішньо переміщених в Україні та ставлення громадян до них. Дослідники акцентують увагу на такому явищі як вплив засобів масової інформації на формування громадської думки стосовно такої соціальної групи населення [22].

Окреслення та розробка підходів до вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб стали предметом дисертаційних досліджень.

Дисертація К. Крахмальнової «Адміністративно-правове забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні» (2017) є одним із вагомих у вітчизняній юридичній науці адміністративного права досліджень теоретичних і практичних проблем адміністративно-правового забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні з урахуванням закордонного досвіду у

зазначених сферах. У роботі наведені теоретичні узагальнення та шляхи вдосконалення і нові вирішення наукового завдання щодо адміністративно-правового забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні [7].

Першим у вітчизняній науці спеціальним комплексним дослідженням статусу внутрішньо переміщеної особи як суб'єкта права соціального забезпечення стала дисертація І. Басової «Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення» (2019). Дослідницею проаналізовано зарубіжний досвід соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб, подано шляхи імплементації позитивного досвіду інших країн в законодавство України. У роботі не лише проаналізовано шляхи реалізації соціального захисту різних категорій населення з числа внутрішньо переміщених осіб, а й подано пропозиції про вдосконалення чинного законодавства України [1].

Особливості реалізації та напрями трансформації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні стали предметом дослідження О. Капінус. У дисертаційному дослідженні «Особливості державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні» (2021) автором було проаналізовано теоретичні підходи до сутності державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб, удосконалено понятійно-категоріальний апарат науки державне управління, досліджено досвід реалізації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні та за кордоном, обґрунтовано напрями трансформації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні [6].

Окрему групу серед публікацій становлять дослідження, що проводяться різними організаціями. Їх результати дають уявлення про проблеми, з якими зустрічаються переселенці та які доводиться вирішувати в конкретних територіальних та часових межах.

Дослідження «Захист прав внутрішньо переміщених осіб: аналіз та рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правової бази» (2018) було проведено громадською організацією «Громадський холдинг «ГРУПА ВПЛИВУ»» в партнерстві з громадською організацією «Донбас СОС» у рамках

проєкту «Зміцнення потенціалу Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», який виконувався Програмою розвитку ООН в Україні та фінансувався Міністерством закордонних справ Данії. У межах проведення дослідження було зроблено аналіз основних положень нормативно-правових актів, які стосуються сфери забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, а також громадян, які проживають на тимчасово окупованій території Донецької та Луганської областей, виявлення основної проблематики щодо умов їх реалізації, причин і чинників, які можуть на це впливати, а також надання конкретних практичних рекомендацій щодо вдосконалення існуючої нормативноправової бази та правозастосовної практики в Україні задля підвищення рівня захисту цієї категорії громадян [4, с. 7]. Дослідження має практичне спрямування, оскільки автори розглядаючи певні питання захисту прав та свобод внутрішньо переміщених осіб, здійснюють аналіз нормативно-правового регулювання, визначають проблеми, які потребують вирішення, та подають рекомендації уповноваженим органам як поліпшити ситуації у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб [4].

Викликають зацікавлення дослідження, що були проведені у 2022 році дослідницькою компанією «Active Group» разом із Всеукраїнською ініціативою «Активна Громада» за підтримки The Black Sea Trust. Результати досліджень, що проводилися в містах, які прийняли велику кількість переселенців, сприяв визначенню проблем і потреб внутрішньо переміщених осіб [21].

На державному рівні постійно проводиться робота щодо вивчення ситуації внутрішньо переміщених осіб. Так, з березня 2016 року Міжнародна організація з міграції в Україні у співпраці з Міністерством у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України проводить регулярне дослідження під назвою «Національна система моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами в Україні». У квітні-червні 2019 року було опитано 2401 респондента шляхом особистого інтерв'ю та 4 тисячі – телефоном. Метою даного дослідження є підтримка Уряду України в збиранні й аналізі інформації щодо соціально-економічних

характеристик внутрішньо переміщених осіб та їхніх домогосподарств, а також викликів, із якими вони стикаються. У ході дослідження збирається інформація про соціально-економічні дані внутрішньо переміщених осіб та їхніх домогосподарств, тренди та наміри щодо переміщення, ситуацію з працевлаштуванням та доходом, а також про доступ цієї категорії населення до соціальних послуг і допомоги у 24 областях України та місті Києві [13].

Такі опитування дають можливість здійснити моніторинг ситуації щодо внутрішньо переміщених осіб в різних регіонах України, а також визначити, яку допомогу та послуги варто забезпечити найближчим часом.

Соціально-правовий захист населення є однією з ключових складових соціальної політики держави. Він передбачає захист прав індивідів та груп населення від дискримінації, експлуатації, насильства, а також забезпечення доступу до соціальних послуг та інших форм підтримки. Соціально-правовий захист населення включає в себе правові механізми, що регулюють взаємодію держави та індивідів, а також систему соціального забезпечення, що забезпечує фінансову підтримку громадянам у складних життєвих ситуаціях.

Захист прав індивідів та груп населення є основним завданням соціально-правового захисту. Для цього держава розробляє правові механізми, що гарантують рівність перед законом, захист від дискримінації та інших форм насильства, а також захист прав дітей, людей з інвалідністю, мігрантів та інших груп населення з числа внутрішньо переміщених осіб.

Держава також забезпечує доступ до соціальних послуг та інших форм підтримки, таких як медична допомога, освіта, житло, забезпечення праці та інші. Захист населення від експлуатації та інших форм насильства передбачає створення механізмів контролю за додержанням законодавства в галузі праці та боротьбу зі злочинністю. Система соціального забезпечення є важливою складовою соціально-правового захисту населення. Вона забезпечує фінансову підтримку громадянам, які знаходяться у складних життєвих обставинах, таких як безробіття, інвалідність, старість та інше. Система соціального забезпечення

передбачає різні види допомоги, такі як соціальна допомога, допомога по безробіттю, пенсії та інші види державної підтримки [11].

Окрім цього, соціально-правовий захист населення включає в себе заходи з попередження соціально-небезпечних явищ, таких як наркоманія, алкоголізм, бідність та інше. Для цього держава забезпечує проведення просвітницьких кампаній, розробку програм та проектів зі зменшення рівня соціальної напруженості та підвищення якості життя населення.

Таким чином, соціально-правовий захист населення є необхідною складовою соціальної політики держави. Він забезпечує захист прав та інтересів індивідів та груп населення, сприяє підвищенню якості життя та зменшенню соціальної напруженості в суспільстві. Держава повинна приділяти особливу увагу соціально-правовому захисту населення та забезпечувати належний рівень фінансування на соціальні програми та проекти.

Україна має відповідні законодавчі акти, які гарантують соціально-правовий захист населення. Найважливішими з них є:

1. Конституція України, яка закріплює права та свободи людини та громадянина, включаючи право на соціальний захист.
2. Закон України «Про соціальний захист населення», який визначає порядок та умови надання різних видів соціальної допомоги, пільг та компенсацій громадянам.
3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який регулює систему державного пенсійного забезпечення в Україні.
4. Закон України «Про зайнятість населення», який встановлює порядок та умови надання допомоги по безробіттю та сприяє забезпеченню зайнятості населення.
5. Закон України «Про охорону здоров'я», який встановлює порядок надання медичної допомоги населенню та забезпечує функціонування системи охорони здоров'я в Україні.

6. Закон України «Про соціальні послуги», який регулює порядок надання соціальних послуг населенню, включаючи осіб з інвалідністю та інших вразливих категорій.

Ці закони визначають права та обов'язки держави щодо соціально-правового захисту населення, а також забезпечують законодавчу базу для реалізації соціальної політики в Україні [14].

Повномасштабне вторгнення Росії на територію України суттєво погіршили економічну та соціальну ситуацію в Україні. Однак, не зважаючи на це, держава продовжує працювати над забезпеченням соціально-правового захисту населення. Наприклад, уряд України здійснює заходи щодо підвищення рівня соціального захисту військовослужбовців та їхніх сімей, які перебувають у зоні проведення Антитерористичної операції на сході України. Також він здійснює певні заходи щодо надання соціальної допомоги постраждалим від війни та допомоги населенню, що перебуває в складних життєвих ситуаціях, таких як інваліди, пенсіонери, малозабезпечені верстви населення тощо.

Додатково, уряд України приймає законодавчі акти та проводить реформи, спрямовані на поліпшення системи соціального захисту населення. Наприклад, останніми роками уряд здійснює реформу пенсійної системи, яка передбачає підвищення пенсійного віку та інші зміни з метою покращення фінансової стійкості системи та забезпечення більш справедливого розподілу соціальних виплат [2].

Отже, незважаючи на складну ситуацію в країні, Україна продовжує працювати над забезпеченням соціально-правового захисту населення та вдосконаленням системи соціальної політики.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що тема внутрішньо переміщених осіб є важливою в галузі громадських наук, зокрема політології, соціології, правознавстві та гуманітарних науках. У публікаціях дослідники аналізують причини внутрішньої міграції, зосереджують увагу на проблемах внутрішньо переміщених осіб, оцінюють ефективність заходів із захисту та підтримки.

1.2. Законодавче забезпечення прав та обов'язків внутрішньо переміщених осіб

Підтримка внутрішньо переміщених осіб є одним із пріоритетних напрямів державної політики. Соціальна робота з особами, які вимушено залишили місця проживання, здійснюється відповідно до основних нормативно-правових актів, Указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України та розпоряджень Кабінету Міністрів України.

Україна вперше зіткнулася з масовим явищем появи внутрішньо переміщених осіб у 1986 році. Аварія на Чорнобильській атомній електростанції зумовила необхідність евакуації населення через високий рівень радіоактивного забруднення прилеглих до станції територій. Загалом до кінця літа 1986 року було евакуйовано 90 784 особи з 81 населеного пункту. Частина мешканців міст Прип'яті й Чорнобиля було переселено до Києва, Чернігова, інших міст України та республік СРСР [3].

До прийняття основних законів щодо внутрішньо переміщених осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської аварії, захист цієї категорії населення регулювався Постановою Ради Міністрів Української РСР «Про додаткові заходи щодо посилення охорони здоров'я та поліпшення матеріального становища населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС» (1989) [15].

Уперше на законодавчому рівні був урегульований статус внутрішньо переміщених осіб Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (1991) [20] та Постановою Кабінету Міністрів України «Про Порядок відселення та самостійного переселення громадян з територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС» (1992) [18].

У зв'язку з окупацією росією східних територій України та Криму велика кількість людей змушені були переїжджати в більш безпечні місця проживання. З метою забезпечення захисту прав та інтересів людей, які стали жертвами

конфлікту на території України, 20 жовтня 2014 року був прийнятий Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [16].

Відповідно до Закону внутрішньо переміщеною особою є «громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [16].

14 статей Закону покликані забезпечити на законодавчому рівні захист прав та інтересів людей, які стали жертвами війни та території України. Зокрема, основні положення статті 7 спрямованні на забезпечення реалізації прав зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіти.

Відповідно до Закону внутрішньо переміщені особи також мають виборчі права, право на отримання комунальних послуг, кредитів на придбання земельних ділянок, придбання та будівництво житла [16].

Основні положення щодо обліку внутрішньо переміщених осіб, що були прописані в Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014), отримали деталізацію в Постанові «Про облік внутрішньо переміщених осіб» (2014), останні зміни до якої були внесені в серпні 2022 року. Документом затверджено порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи [17]. З метою обліку внутрішньо переміщених осіб уповноважений орган веде Єдину інформаційну базу даних про внутрішньо переміщених осіб, держателем якої є Мінсоцполітики, до якої вноситься відповідна інформація [17].

Механізм видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи регулюється Постановою Кабінету Міністрів України «Порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної

особи» (2014) [11]. Деякі зміни до Постанови були внесені у 2022 році у зв'язку з введенням воєнного стану в Україні.

Механізм соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам прописаний у Постанові Кабінету Міністрів України «Порядок призначення (відновлення) соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» (2016) [12]. Підставою для отримання соціальних виплат є подана заява до уповноваженого органу, що здійснює соціальні виплати на території, де зазначена особа перебуває на обліку за місцем її фактичного проживання/перебування, незалежно від факту реєстрації місця проживання/перебування, до якої додається довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи.

Окрім соціальних виплат внутрішньо переміщені особи мають право на отримання соціальних послуг. Норми надання соціальних послуг особам певного віку та особам різного соціального статусу, які вимушено покинули свої домівки, визначено Законом України «Про соціальні послуги» (2019) [19]. Соціальні послуги розглядаються як дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. Соціальні послуги надаються людям, що потрапили в складні життєві обставини та потребують допомоги й підтримки у забезпеченні своїх основних потреб. Одним з чинників, що зумовлює складні життєві обставини, відповідно до Закону, є шкода завдана бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією. У залежності від ситуації, в якій перебуває особа/сім'я, може надаватися одна або одночасно декілька соціальних послуг. Послуги можуть бути спрямовані на соціальну профілактику, соціальну підтримку та соціальне обслуговування. Соціальні послуги залежно від кожного конкретного випадку можуть надаватися екстрено, одноразово, тимчасово або постійно. Послуги можуть надаватися у вигляді матеріальної допомоги, технічних послуг, а також через консультування, посередництво, супровід, кризове втручання тощо.

Державну цільову підтримку щодо отримання освіти мають діти, зареєстровані як внутрішньо переміщені особи. Зокрема, вони мають певну

підтримку під час здобуття вищої освіти. Так частиною 15 статті 44 Закону України «Про вищу освіту» (2014) передбачено, що держава забезпечує дітям, зареєстрованим як внутрішньо переміщені особи, таку державну цільову підтримку для здобуття вищої освіти:

- повної або часткової оплати навчання;
- безоплатне проживання в гуртожитках;
- отримання кредитів для навчання;
- забезпечення підручниками;
- соціальні стипендії та ін. [14].

Законодавче забезпечення прав та обов'язків внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є однією з важливих складових соціальної політики держави, яка стосується захисту прав людей, які були змушені покинути свої домівки через війну, конфлікти, стихійні лиха, екологічні катастрофи, та інші небезпечні ситуації.

Україна має ряд законів, що регулюють статус та права ВПО. Найбільш важливі з них:

1. Закон України «Про внутрішньо переміщених осіб», який був прийнятий у 2014 році та визначає правовий статус ВПО та їхніх правах та обов'язках;

2. Закон України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», який надає військовослужбовцям та їхнім сім'ям особливий статус та права на соціальний та правовий захист;

3. Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», який визначає правовий статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також членів їх сімей.

Крім того, українська держава активно працює над вдосконаленням законодавства у цій сфері. У 2020 році було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення соціальної та правової захисту внутрішньо переміщених осіб», який містить

положення про надання ВПО безкоштовної юридичної допомоги, соціальної підтримки, регулювання умов проживання в тимчасових притулках та інших питань, пов'язаних з життєдіяльністю ВПО.

До того ж, українська держава співпрацює з міжнародними організаціями та фондами з метою підвищення ефективності захисту прав та інтересів ВПО. Наприклад, програми Організації Об'єднаних Націй (ООН) в Україні спрямовані на забезпечення внутрішньо переміщених осіб необхідними матеріальними та медичними ресурсами, психологічною підтримкою, освітою та професійною підготовкою.

Загалом, українська держава здійснює різноманітні заходи щодо забезпечення прав та обов'язків ВПО, вдосконалення законодавства у цій сфері, підвищення ефективності соціального та правового захисту цієї категорії населення. Однак, з огляду на значну кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні, проблеми з їхнім захистом залишаються актуальними та вимагають подальшої уваги та розв'язання.

Українська держава забезпечує захист прав та обов'язків внутрішньо переміщених осіб (ВПО) за допомогою законодавчого забезпечення, соціальної та правової підтримки та інших заходів. Одним з ключових законодавчих документів є Закон України «Про внутрішньо переміщених осіб», прийнятий у 2014 році. Цей закон визначає правовий статус ВПО, забезпечує їхнє право на захист, регулює питання їхнього переселення та встановлює основні принципи та порядок надання їм допомоги.

Окрім цього, існують інші законодавчі акти, що регулюють питання соціальної підтримки ВПО. Зокрема, Закон України «Про соціальний захист інвалідів в Україні», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» та інші.

Держава надає підтримку ВПО через різні механізми. Наприклад, існують програми соціальної підтримки, які надають матеріальну допомогу, забезпечення житлом, медичне обслуговування, допомогу з

працевлаштуванням, освітою та професійною підготовкою. Для забезпечення правового захисту ВПО, держава забезпечує доступ до безкоштовної юридичної допомоги та інших правових послуг. Окрім того, українська держава співпрацює з міжнародними організаціями та фондами, що допомагають у покращенні умов життя та забезпеченні прав ВПО в Україні.

Повномасштабне вторгнення 2022 року на жаль стало дуже серйозним тестом для законодавчого забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. Згідно з офіційними даними, в результаті цього конфлікту зміг евакуюватися тільки невеликий відсоток мешканців з окупованих територій, багато з яких тепер потребують допомоги у забезпеченні своїх основних потреб, включаючи житло, їжу, медичну допомогу та роботу.

У зв'язку з цим держава активно працює над забезпеченням прав та потреб внутрішньо переміщених осіб. Уряд затвердив план дій на 2023 рік, спрямований на забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, зокрема на розроблення та прийняття нових законів щодо їхнього захисту та підтримки. Крім того, державні служби та організації надають різноманітну допомогу внутрішньо переміщеним особам, таку як житло, медична допомога, соціальні послуги та правова підтримка.

Однак, на сьогоднішній день, наявність великої кількості внутрішньо переміщених осіб, великий потік інформації та попит на соціальні послуги затверджують, що ще багато роботи є перед державою, щоб забезпечити ефективний захист та допомогу внутрішньо переміщеним особам.

Для покращення ситуації внутрішньо переміщених осіб в Україні, влада працює над прийняттям нових законів та покращенням діючого законодавства щодо захисту та підтримки цієї категорії населення. Один з таких законопроектів – «Про внутрішньо переміщених осіб» – передбачає створення спеціальної державної програми підтримки цієї категорії населення, а також встановлює механізми забезпечення їхніх прав на житло, працю, медичну допомогу, освіту та інші соціальні послуги. Законопроект також передбачає

визнання внутрішньо переміщених осіб як окремої категорії населення та створення спеціальних органів для їхнього захисту та підтримки.

Крім того, держава планує розширити соціальну підтримку внутрішньо переміщеним особам через збільшення обсягів фінансування соціальних програм та створення нових програм з підтримки цієї категорії населення. Також влада звертає увагу на забезпечення соціального захисту дітей, які стали внутрішньо переміщеними особами, зокрема через створення спеціальних програм підтримки та розвитку соціальних служб для дітей та їхніх сімей.

Україна також співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Європейський Союз, ООН та Червоний Хрест, для отримання додаткової підтримки внутрішньо переміщеним особам та координації зусиль з іншими країнами, щоб забезпечити ефективний захист та підтримку.

Після повномасштабного вторгнення 2022 року, українська влада змушена була прийняти низку законів та заходів, які спрямовані на захист прав внутрішньо переміщених осіб. Основні напрямки державної політики в цьому напрямку можна виділити наступні:

1. Забезпечення матеріальної допомоги та соціальних послуг. Для того, щоб допомогти внутрішньо переміщеним особам, держава створила ряд програм та проектів. Наприклад, «Допомога переміщеним особам», «Соціальний захист населення на час конфлікту на Донбасі», «Забезпечення житлом переміщених осіб». У рамках цих програм людям надають матеріальну допомогу, пільги на комунальні послуги, безкоштовну медичну допомогу, психологічну та юридичну підтримку.

2. Законодавче забезпечення прав та обов'язків внутрішньо переміщених осіб. Україна має чимало законів, які регулюють статус внутрішньо переміщених осіб, їх права та обов'язки. Зокрема, Закон України «Про внутрішньо переміщених осіб», «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про захист громадян від наслідків радіаційного забруднення та інших негативних наслідків радіаційних аварій».

Ці закони забезпечують захист прав та інтересів внутрішньо переміщених осіб, а також регулюють порядок надання їм допомоги та підтримки.

3. Взаємодія з міжнародними організаціями. Україна співпрацює з численними міжнародними організаціями у сфері захисту прав та потреб внутрішньо переміщених осіб. Однією з ключових таких організацій є Верховний комісар ООН з питань біженців (УВКБ), з яким Україна має довгострокову співпрацю. УВКБ забезпечує технічну та фінансову підтримку для урядових та недержавних структур, що працюють з внутрішньо переміщеними особами, а також забезпечує координацію міжнародних зусиль у цій сфері.

Україна також є членом Європейської комісії проти расизму та нетерпимості (ECRI), яка сприяє захисту прав людей, що перебувають у вразливих групах, зокрема внутрішньо переміщених осіб. Крім того, Україна співпрацює з Організацією з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), яка допомагає у підтримці створення та розвитку механізмів захисту прав внутрішньо переміщених осіб на національному рівні.

Крім того, Україна є учасником Всесвітньої програми харчування ООН, яка забезпечує харчування та основні потреби внутрішньо переміщених осіб у кризових та конфліктних ситуаціях. Завдяки співпраці з цими та іншими міжнародними організаціями Україна може отримувати необхідну допомогу та підтримку у забезпеченні захисту прав та потреб внутрішньо переміщених осіб.

Загалом, ситуація з внутрішньо переміщеними особами в Україні є складною та потребує комплексного підходу з боку держави. Наразі уряд та організації громадянського суспільства продовжують працювати над законодавчим та практичним забезпеченням прав та потреб внутрішньо переміщених осіб. Процес інтеграції внутрішньо переміщених осіб в нове середовище та забезпечення їх основних потреб, таких як житло, медична допомога, освіта та працевлаштування, вимагає багатосторонньої координації та співпраці між різними галузями влади та громадськими організаціями.

Аналіз державної нормативно-правової бази засвідчив, що в Україні на законодавчому рівні розроблена система соціально-правового захисту внутрішньо-переміщених осіб. Нормативні документи відповідно до вимог часу постійно оновлюються, що дає підстави для належного надання соціальних послуг, пільг, виплат.

РОЗДІЛ 2

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

2.1 Управління праці та соціального захисту населення як інституція з надання послуг та соціальної допомоги різним категоріям населення

Управління праці та соціального захисту населення є невід'ємною складовою соціально-економічної системи сучасного суспільства. Ця інституція відіграє важливу роль у наданні послуг та соціальної допомоги різним категоріям населення, забезпечуючи їм мінімальний рівень життя, соціальну підтримку та захист їхніх прав [12].

Управління праці зосереджує свою увагу на регулюванні працевлаштування, забезпеченні безробітних осіб можливістю знайти роботу та підтримує стабільність ринку праці. Воно здійснює дослідження ринкових тенденцій, аналізує попит і пропозицію на робочу силу, розробляє політику з працевлаштування та регулює умови праці.

Соціальний захист населення орієнтований на забезпечення соціальної справедливості та рівноправності. Його метою є забезпечення належних умов життя, освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг. Інституція соціального захисту надає допомогу особам, які перебувають у складних життєвих ситуаціях, таких як безробіття, інвалідність, пенсійний вік, дитяча та материнська смертність, а також інші категорії людей, які потребують підтримки.

Управління праці та соціального захисту населення базується на законодавчих актах, стратегіях та програмах, які розробляються на державному рівні. Держава виступає головним органом управління цією сферою, забезпечуючи реалізацію політики соціального захисту і надання послуг населенню. Державні органи відповідають за формування бюджету, розподіл фінансових ресурсів, встановлення нормативно-правових актів, а також контроль за дотриманням законодавства в галузі соціального захисту [12].

Управління праці та соціального захисту населення також співпрацює з неприбутковими організаціями, благодійними фондами, міжнародними організаціями та іншими зацікавленими сторонами. Це сприяє підвищенню ефективності та розширенню масштабів надання соціальної допомоги та послуг, а також сприяє обміну досвідом та впровадженню нових підходів у сфері соціального захисту. Одним з ключових аспектів управління працею та соціальним захистом населення є розвиток соціальних програм і проектів, спрямованих на покращення життєвих умов населення. Це можуть бути програми з працевлаштування, підтримки малозабезпечених сімей, соціальної реабілітації, освіти та професійного навчання. Розробка та впровадження таких програм дозволяє зменшити негативний соціальний вплив безробіття, вирівняти соціальні різниці та сприяти соціальній інтеграції різних категорій населення.

Узагальнюючи, управління працею та соціальним захистом населення відіграє важливу роль у суспільстві, забезпечуючи реалізацію соціальних прав та потреб різних категорій населення. Ця інституція спрямована на забезпечення соціальної справедливості, зменшення соціальних нерівностей та підвищення якості життя громадян. Шляхом розробки та впровадження ефективних політик, програм і проектів управління працею та соціальним захистом населення відповідає на потреби суспільства і допомагає розвивати людський потенціал країни [12].

Одним з головних завдань управління працею є створення сприятливих умов для працевлаштування населення. Це включає стимулювання економічного зростання, підтримку підприємництва та розвиток ринку праці. За допомогою аналізу та прогнозування ринкових тенденцій, управління праці спрямовує зусилля на створення нових робочих місць, підвищення кваліфікації працівників і підтримку зайнятості. З іншого боку, соціальний захист населення передбачає надання соціальної допомоги і підтримки особам, які знаходяться у складних життєвих ситуаціях. Це може включати надання фінансової допомоги, медичного забезпечення, житла, пенсій та інших соціальних послуг. Управління

соціальним захистом населення спрямоване на забезпечення соціальної солідарності і захисту прав кожного громадянина [11].

Соціальні послуги надаються різними державними та недержавними організаціями та установами, приватними компаніями. Кожна організація має свій специфічний фокус та мету і надає різні соціальні послуги залежно від сфери своєї діяльності та потреб користувачів. Значні можливості для забезпечення соціальної підтримки та соціального забезпечення осіб, які потребують допомоги з боку держави, мають управління праці та соціального захисту населення.

Нині в місті Кривий Ріг функціонує 15 управлінь праці та соціального захисту населення. Вони обслуговують мешканців 7 районів міста. Один з них знаходиться в Тернівському районі. Управління праці та соціального захисту населення виконкому Тернівської районної у місті ради має довготривалу історію. Його заснування сягає 23 травня 1969 року. Тоді відповідно до Указу Президії Верховної Ради Української РСР № 176 «Про утворення районів в окремих містах Української РСР» у місті Кривий Ріг був утворений Тернівський район. До його складу ввійшла частина території Покровського району, територію якого з 1898 до 1956 року займало шахтарське селище Веселі Терни. До 1991 року відділ, що надавав соціальні послуги, був у складі Тернавського виконавчого комітету. У 2000 році був утворений соціальний заклад, який відокремився від Тернівського виконавчого комітету та почав самостійно надавати послуги. На той час він тісно взаємодіяв з податковою та страховою службою, а в 2001 році почав працювати з пенсійним фондом України. У Самостійним структурним підрозділом управління праці та соціального захисту населення виконкому Тернівської районної у місті ради стало 23 травня 2003 р.

Заклад є самостійним структурним підрозділом виконкому районної у місті ради, утворюється районною у місті радою в межах затвердженої нею структури та загальної чисельності, підзвітне і підконтрольне районній у місті раді, підпорядковується голові районної у місті ради та виконкому районної у

місті ради, а з питань здійснення делегованих повноважень – підконтрольне департаменту соціального захисту населення Дніпропетровської обласної державної адміністрації та департаменту соціальної політики виконкому Криворізької міської ради.

Управління у своїй діяльності керується Конституцією України, Конституційним Договором між Верховною Радою України та Президентом України, законами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України, декретами, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, актами законодавства.

Загалом Управління здійснює роботу у сфері соціального забезпечення населення та соціального захисту пенсіонерів, інвалідів, одиноких непрацевдатних громадян, дітей-сиріт, одиноких матерів, багатодітних, а також малозабезпечених сімей з дітьми, інших соціально незахищених громадян, які потребують допомоги і соціальної підтримки з боку держави

Його діяльність регулюється Положенням про управління праці та соціального захисту населення виконкому Тернівської районної у місті ради[10].

У межах компетенції Управління організовує виконання й здійснює контроль за реалізацією в районі державної соціальної політики у сфері соціального захисту населення [10].

Діяльність Управління спрямована на реалізацію таких завдань:

- проведення оцінки потреб клієнтів соціальних послуг;
- інтерв'ювання клієнтів індивідуально, у складі сім'ї або груп, для оцінки їх стану та проблем, а також визначення необхідних послуг;
- аналіз ситуації клієнта та визначення альтернативних підходів до вирішення проблем;
- надання соціальних послуг їх отримувачам згідно з укладеною угодою про надання соціальних послуг і індивідуальним планом;

- надання консультативної допомоги, проведення групових занять, з метою надання допомоги клієнтам у розвитку необхідних вмінь та формування знань, необхідних для вирішення власних соціальних та особистих проблем;
- планування і впровадження програм допомоги клієнтам, включаючи кризове втручання та перенаправлення до закладів, які надають фінансову і юридичну допомогу, помешкання, медичне лікування та інші послуги;
- представництво інтересів різних груп клієнтів у громаді;
- розробка профілактичних програм та програм втручання для задоволення потреб громади;
- підтримка зв'язків з іншими надавачами соціальних, освітніх та медичних послуг, які працюють з клієнтами, для надання інформації та забезпечення зворотного зв'язку щодо загального стану клієнтів та їх досягнень тощо;
- формування загальнодоступних інформаційних ресурсів, що містять інформацію про діяльність надавачів соціальних послуг, і забезпечують доступ до даних ресурсів за допомогою розміщення їх на інформаційних стендах у приміщеннях надавачів соціальних послуг, у засобах масової інформації, у мережі Інтернет [10].

У межах наданих повноважень управління праці та соціального захисту населення виконкому Тернівської районної у місті ради бере участь у розробці та організації різноманітних програм, зокрема цільових програм з питань соціального захисту та програм соціально-економічного та культурного розвитку району, комплексних програм поліпшення обслуговування осіб з інвалідністю, одиноких непрацездатних громадян, внутрішньо переміщених осіб, громадян похилого віку, та сприяє всебічному розвитку соціального обслуговування за місцем їх проживання.

Окрема увага приділяється проведенню заходів щодо поліпшення стану безпеки, гігієни й умов праці та виробничого середовища на підприємствах району, передбачених у цільових регіональних програмах.

Управління праці та соціального захисту населення виконкому Тернівської районної у місті ради має розгалужену структуру, що включає 9 відділів. До першого відділу «Керівництво» входить начальник управління, його 2 заступники та спеціалісти галузевого напрямку: головний спеціаліст, юристконсульт та головний спеціаліст з питань документообігу та контролю. Належну роботу Управління забезпечують такі відділи: бухгалтерського обліку та звітності (4 особи), грошових виплат і компенсацій (7 осіб), соціальних гарантій та виплат (8 осіб), соціального захисту населення (5 осіб), соціально-трудова відносин (1 особа), соціальної підтримки громадян (6 осіб), з питань організації надання соціальних послуг (9 осіб). Відповідно до штатної чисельності у закладі працює 52 особи (Додаток А).

Статус, функціональні обов'язки, права і відповідальність працівників Управління визначаються посадовою інструкцією. У посадовій інструкції визначено умови за яких спеціаліст певного рівня може обіймати відповідну посаду, а також прописані вимоги щодо освіти, стажу роботи за фахом.

Відповідно до посадових обов'язків начальник управління несе персональну відповідальність за виконання покладених на установу завдань. Видає накази з питань діяльності установи, в тому числі щодо здійснення припинення обслуговування отримувачів соціальних послуг, організовує і контролює їх виконання, та організовує роботу установи.

Відповідно до посадових обов'язків спеціалісти управління праці та соціального захисту покликані:

- забезпечувати надання встановлених пільг особам з інвалідністю, ветеранам війни та праці, громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, членам сімей загиблих військовослужбовців, іншим категоріям громадян відповідно до законодавства з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї пільговика;

- організовувати та координувати роботу, пов'язану з визначенням статусу осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, здійсненням заходів щодо їх соціального захисту й оздоровлення;

– здійснювати встановлення статусу «особа з інвалідністю внаслідок війни», «сім'я загиблого (померлого) ветерана війни», «жертва політичних репресій та члени її сім'ї», «жертва нацистських переслідувань», «учасник війни», «дитина війни», «ветеран праці», надає відповідні посвідчення та талони на пільговий проїзд.

Важливим аспектом діяльності фахівців є реалізація заходів, передбачених законодавством щодо поліпшення житлових, матеріально-побутових умов осіб з інвалідністю, ветеранів війни та праці.

До повноважень фахівців входить також розробка програм соціального захисту окремих категорій мешканців.

Аналіз діяльності фахівців управління праці та соціального захисту населення дає підстави стверджувати, що одним з пріоритетних напрямів роботи є захист й забезпечення внутрішньо переміщених осіб, кількість яких значно зросла у зв'язку з воєнними діями.

Діяльність соціального працівника передбачає збір статистичних даних, складання акту потреби внутрішньо переміщеної особи, постановку на облік. В Управлінні внутрішньо переміщенні особи можуть отримати первинну допомогу.

Важливим напрямом управління праці та соціального захисту населення є мінімізація стресу, допомога в адаптації та забезпечення достатнім рівнем життя осіб, які вимушено покинули свої домівки.

З метою надання всебічної підтримки внутрішньо переміщеним особам – новим криворіжцям 26 травня 2022 року було проведено зустріч «Соціальний захист нових містян».

У зустрічі взяли участь служби району:

- Тернівський районний сектор ДМС України в місті Кривий Ріг;
- Криворізький міськрайонний центр зайнятості;
- Тернівський відділ обслуговування громадян (сервісних центрів)

управлінь обслуговування громадян Головного управління Пенсійного фонду України в Дніпропетровській області у м. Кривому Розі ;

– відділ освіти виконкому Тернівської районної у місті Кривому Розі ради.

Також постійно відбуваються інформаційні зустрічі в місцях компактного проживання внутрішньо переміщених осіб з психологом, юристом, з представниками банківської сфери та ін. Для інформування активно використовуються комунікаційні платформи.

Управлінні праці та соціального захисту населення на регулярній основі також збирають для дітей іграшки, канцелярські товари, спортивне приладдя та ін. Кожна дитина, яка приходить в заклад, може узяти собі все, в чому має потребу.

З нагоди Дня захисту дітей 1 червня 2022 року працівниками управління праці та соціального захисту спільно з підприємством «Метінвест» було організоване свято «День солодощів».

Під час проведення щорічної акції 10 грудня 2022 року «16 днів проти насильства» соціальні працівники для дітей з числа внутрішньо переміщених організували зустріч з поліцією та психологом, де розповіли як потрібно діяти, куди потрібно звертатися, телефонувати, та надали рекомендації, як захистити себе від насильства.

Тісна співпраця управління з різними організаціями створює ресурс для забезпечення різних категорій населення, зокрема й внутрішньо переміщених осіб, необхідним для подальшого життя.

Проведений нами аналіз діяльності управління праці та соціального захисту населення виконкому Тернівської районної у місті ради показав, що управління має розгалужену структуру, кожен відділ забезпечує реалізацію певного напрямку соціального забезпечення та соціального захисту. Одним з напрямів роботи є надання допомоги внутрішньо переміщеним особам. Дана категорія населення може отримати такі види послуг: консультування, психологічна реабілітація, юридичні послуги, гуманітарну допомогу, соціальні та інші послуги.

Управління працею та соціальним захистом населення є ключовим інститутом, відіграючи важливу роль у забезпеченні соціально-економічної стабільності та підтримки різних категорій населення. Ця інституція працює на різних рівнях, включаючи державну, регіональну та місцеву владу, співпрацюючи з неприбутковими організаціями та іншими зацікавленими сторонами. Управління працею зосереджує свою увагу на регулюванні ринку праці, працевлаштуванні та підтримці зайнятості. Шляхом аналізу ринкових тенденцій, створення нових робочих місць і підтримки підприємництва, воно сприяє зменшенню безробіття та забезпечує людям можливість працювати належним чином [3].

Соціальний захист населення орієнтований на забезпечення соціальної справедливості, підтримку потреб у найнеобхідніших послугах та соціальну підтримку. Це включає надання фінансової допомоги, медичного забезпечення, житла, пенсій та інших видів соціальної допомоги особам, які потребують підтримки. Управління соціальним захистом населення має на меті забезпечити гідне життя кожного громадянина і зменшити соціальні нерівності.

2.2. Дослідження стану забезпечення соціально-правового захисту різних груп клієнтів з числа внутрішньо переміщених осіб

Дослідження стану забезпечення соціально-правового захисту різних груп клієнтів з числа внутрішньо переміщених осіб є важливим завданням, яке ставиться перед суспільством та владою для забезпечення справедливості, рівноправ'я та гуманітарних стандартів. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) - це люди, які змушені залишити свої домівки, втратили можливість жити у своїх рідних місцях через внутрішні конфлікти, насильство, природні катастрофи або інші небезпечні ситуації, але не перетинають міжнародних кордонів своєї країни [1].

Однією з ключових проблем, з якими стикаються ВПО, є недостатність соціального та правового захисту. Вони стають вразливими перед великою кількістю ризиків, таких як втрата житла, доступ до освіти та охорони здоров'я, безробіття, насильство та експлуатація. Ці люди потребують не лише матеріальної допомоги, але й відповідного законодавчого та інституційного захисту, щоб забезпечити їхню безпеку, достоїнство та реінтеграцію у суспільство [2].

Дослідження стану забезпечення соціально-правового захисту ВПО передбачає аналіз системи соціального забезпечення, законодавчого середовища та політик, спрямованих на захист цієї категорії населення. Дослідники звертають увагу на наявність та доступність послуг, таких як житло, харчування, медична допомога, освіта та соціальна підтримка. Також вивчаються правові гарантії та захист ВПО у контексті міжнародного та внутрішнього законодавства. Аналізується наявність спеціальних законів, політичної волі та ресурсів, спрямованих на захист прав ВПО. Дослідження також орієнтоване на ідентифікацію основних проблем та викликів, з якими стикаються ВПО в контексті соціально-правового захисту. Серед них можуть бути недостатність розуміння та свідомості щодо прав та потреб ВПО, бар'єри у доступі до послуг та ресурсів, дискримінація, неповнота та неефективність

законодавства, відсутність координації між різними органами влади та недостатня фінансова підтримка [11].

На основі результатів дослідження можуть бути сформульовані рекомендації щодо поліпшення стану забезпечення соціально-правового захисту ВПО. Ці рекомендації можуть включати необхідність прийняття та реалізації спеціальних законів та політик, спрямованих на захист прав ВПО, забезпечення доступу до соціальних послуг та ресурсів, підвищення рівня свідомості та освіти щодо прав ВПО, покращення координації та співпраці між різними органами влади та громадськими організаціями, а також забезпечення адекватного фінансування програм та проектів, спрямованих на соціально-правовий захист ВПО. Дослідження стану забезпечення соціально-правового захисту різних груп клієнтів з числа внутрішньо переміщених осіб є важливим кроком у розумінні проблем та потреб цієї категорії населення. Результати такого дослідження можуть служити основою для розробки та впровадження ефективних політичних, правових та соціальних заходів, спрямованих на покращення стану забезпечення соціально-правового захисту ВПО [15].

Одним із ключових висновків, які можуть бути зроблені на основі дослідження, є необхідність розробки та впровадження комплексних програм соціально-правового захисту ВПО. Ці програми повинні охоплювати широкий спектр аспектів, таких як доступ до житла, охорона здоров'я, освіта, працевлаштування, соціальна підтримка та захист прав. Вони повинні бути спрямовані на реалізацію принципів гуманітарної допомоги, прав людини та соціальної справедливості [2].

Крім того, важливо підкреслити необхідність підвищення рівня свідомості та освіти щодо прав та потреб ВПО серед суспільства, включаючи владні структури, громадські організації та інших зацікавлених сторін. Інформаційні кампанії, навчальні програми та взаємодія з громадськістю можуть допомогти зрозуміти проблеми, з якими стикаються ВПО, та забезпечити підтримку їхніх прав та потреб. Окрім того, для ефективного забезпечення соціально-правового захисту ВПО необхідно забезпечити

координацію та співпрацю між різними органами влади, громадськими організаціями, міжнародними організаціями та іншими зацікавленими сторонами [15].

У зв'язку з повномасштабною війною, яка продовжується понад рік та з гібридною війною, яка тривала від 2014 року, в Україні збільшилася кількість внутрішньо переміщених осіб, які потребують соціально-правового захисту.

Зкладами, що покликані забезпечувати реалізацію державної політики в частині захисту і прав свобод людини, є управління праці та соціального захисту населення.

З внутрішньо переміщеними особами, які постраждали від військових дій. управління праці та соціального захисту населення виконкому Тернівської районної у місті ради (Тернівського управління праці та соціального захисту населення) працює з 2014 р.

Так, у 2014 році до Тернівського управління праці та соціального захисту населення за допомогою звернулося 4276 осіб різного віку та різного соціального статусу. У 2018 році кількість внутрішньо переміщених осіб зменшилася і становила 2516 осіб.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням росії на територію України кількість внутрішньо переміщених осіб збільшилося. Станом на 30 грудня 2022 року кількість внутрішньо зареєстрованих осіб становила 7935 осіб.

У межах реалізації мети кваліфікаційної роботи нами було проведено дослідження на базі управління праці та соціального захисту населення виконкому Тернівської районної у місті ради (Тернівського управління праці та соціального захисту населення).

З метою з'ясування особливостей надання послуг таким категоріям населення як малозабезпечені сім'ї, багатодітні сім'ї, особи з інвалідністю, пенсіонери з числа внутрішньо переміщених осіб нами проведено опитування фахівців Тернівського управління праці та соціального захисту населення. У процесі спостереження за роботою фахівців та бесід з було з'ясовано, який перелік послуг надають фахівці кожній з вище перерахованих категорій та

який перелік документів потрібен. Зокрема, фахівці зазначили, що перед наданням послуг фахівець закладу складає акт потреби сім'ї/особи, яка звернулася до нього. У акті прописується загальна інформація про склад родини, медичний стан, місце проживання. Здійснюється моніторинг потреб клієнтів та визначається алгоритм надання тієї чи іншої послуги. Спеціалісти управління ведуть облік та ставить на облік, також за потреби відвідують родину один раз на тиждень.

Ми з'ясували, що малозабезпечені сім'ї з числа внутрішньо переміщених осіб можуть отримати такі послуги :

- консультування;
- оформлення матеріальної та натуральної допомоги від місцевої влади.

Для оформлення послуги необхідно мати наступні документи ;

- заяву;
- декларацію про доходи та майновий стан осіб, які звернулися за призначенням усіх видів соцдопомоги;
- довідку про доходи в разі зазначення в декларації доходів, інформація про які відсутня в ДПС, пенсійному фонді України, фондах соціального страхування тощо та згідно з законодавством не може бути отримана за відповідним запитом органу соціального захисту населення (в разі неможливості підтвердження таких доходів довідкою до декларації додається письмове пояснення із зазначенням їх розміру);
- довідку внутрішньо переміщеної особи.

Багатодітним сім'ям з числа внутрішньо переміщених осіб фахівці Тернівського управління праці та соціального захисту населення надають такі послуги :

- оформлення дітям з багатодітних сімей пільг (стаття 13 Закону України «Про охорону дитинства») ;
- надання матеріальної допомоги, яка виплачується коштом міського бюджету;
- оформлення щомісячної матеріальної допомоги від держави;

- надання продуктових наборів ;
- консультування;
- відвідування 1 або більше разів на тиждень та ін.

Для оформлення послуги необхідно надати такі документи :

- документ, що посвідчує особу уповноваженого представника сім'ї;
- довідку про склад сім'ї;
- декларацію про доходи та майно осіб, які входять до складу сім'ї

(заповнюється на підставі довідок про доходи кожного члена сім'ї);

- довідку про наявність та розмір земельної частки (паю) ;
- довідку про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи.

Відповідно до положень чинного законодавства пенсіонери мають право отримати такі послуги:

- допомогу в оформленні документів для влаштування самотніх пенсіонерів;
- надання адресної натуральної та грошової допомоги;
- соціально-медичні послуги;
- догляд дома (надання соціального працівника);
- соціальний супровід та ін.

Для оформлення необхідної послуги особі похилого віку потрібно мати при собі такі документи як:

- паспорт;
- картка платника податків;
- копія пенсійного посвідчення або посвідчення особи, яка отримує державну соціальну допомогу (за наявності);
- копія договору про відкриття та обслуговування поточного рахунка (за наявності);
- довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи.

Особам з інвалідністю фахівці Тернівського управління праці та соціального закладу надають такі послуги:

- послуга соціальної адаптації;

- послуга соціально-психологічної реабілітації;
- консультування;
- соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці та ін.

Для отримання відповідної послуги особі потрібно при собі мати:

- копію паспорта громадянина України або іншого документа, що посвідчує особу, яка потребує надання соціальних послуг;
- довідку про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи;
- копію індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю за формою, затвердженою МОЗ ;
- копію пенсійного посвідчення або посвідчення особи, яка отримує державну соціальну допомогу (за наявності), з пред'явленням оригіналу.

Визначивши, на які види послуг можуть розраховувати різні групи клієнтів з числа внутрішньо переміщених осіб та на підставі яких документів можна отримати послугу ми провели опитування внутрішньо переміщених осіб. Нами було розроблено анкета, що містить 15 запитань, які були спрямовані на виявлення таких даних: з якої місцевості вони переїхали та з якого року, як вони адаптувалися, яким є ставлення до них в новій громаді тощо. Запитання були спрямовані на визначення рівня задоволеності та потреб громадян, що стали вимушеними переселенцями у зв'язку з військовою агресією російської федерації (Додаток Б).

Дослідження проводилося в Тернівському управлінні праці та соціального захисту населення. Анкетуванням було охоплено 37 осіб від 20 до 60 років. У дослідженні взяло участь 37 осіб з них, 5 осіб – до 20 років, 17 осіб – до 40 років, 8 осіб – до 30 років, 7 осіб – до 60 років.

Результати анкетування показали, що кількість внутрішньо переміщених осіб збільшилася у 2022 році. Більшість осіб, які вимушено покинули свої домівки та переїхали в місто Кривий Ріг, це мешканці міста Херсон, Херсонської області, та мешканці Зеленодольської та Апостолівської громади Криворізького району.

Якість надання соціальних послуг особам з числа внутрішньо переміщених осіб опитуванні оцінили наступним чином: 10 (27,1%) поставило на 5 балів, 15 осіб (40,5%) оцінили на 4 бали, а інші 12 (32,4%) – на 3 бали. Опираючись на результати анкетування ми можемо зробити висновок, що переважна більшість осіб з числа внутрішньо переміщених осіб задоволенні наданням соціальних послуг їм. Проте показник 32,4% дає підстави працювати управлінню в напрямі покращення надання соціальних послуг.

Результати опитування щодо адаптації внутрішньо переміщених осіб в новій місцевості результат показали, що особи поділися 50 на 50, 19 осіб адаптувалися, 18 осіб, ще звикають та сумують за своїм попереднім місцем проживання.

Одним із шляхів успішної адаптації до нових умов проживання поряд з подолання психологічного стресу, викликаного фактом переміщення до нового місця проживання, є використання в повній мірі ресурсного підходу. Він передбачає отримання інформації щодо наявності та розташування в новому місці проживання ресурсів, які необхідні для підтримання «життєдіяльності» (житла, харчових продуктів, джерел доходів (заробітної плати, доходів від підприємницької діяльності, соціальних виплат), медичного обслуговування, освітніх закладів, транспорту та комунікацій тощо).

Досліджено інформаційну сторону поінформування внутрішньо переміщених осіб. Результати анкетування показали чотири популярні форми інформування, на першому місці це соціальні заклади, на другому місці – це соціальні мережі (фейсбук, інстаграм та ін.) й інтернет, на третьому – телебачення, радіо, четверте місце – родичі, друзі, сусіди.

Тернівське управління праці та соціального захисту населення також інформує внутрішньо переміщених осіб за допомогою особистих телефонних дзвінків внутрішньо переміщеним особам, та активно веде сторінку в соціальній мережі фейсбук в якому повідомляють про нові виплати ВПО різним категоріям, про надання продуктових наборів, повідомляють про робочі вакансії та про зустрічі й гуртки для внутрішньо переміщених осіб.

Досліджено культурний напрям, а саме чи особи з числа внутрішньо переміщених осіб користуються спортивними, мистецькими, та ін. напрямками розвитку в своїй місцевості. Анкетування показало, що більшість осіб користуються такою можливістю, проте є й ті, які не користуються через брак вільного часу.

В Україні, як і в багатьох інших країнах світу, проблема внутрішнього переміщення осіб є досить актуальною. Це стосується людей, які вимушені залишати свої домівки у зв'язку з конфліктами, стихійними лихами, економічними проблемами та іншими небезпечними обставинами. Відповідно до офіційних даних, в Україні на початок 2021 року кількість внутрішньо переміщених осіб становила понад 1,4 млн осіб.

Соціально-захисна спрямованість держави в контексті проблеми внутрішнього переміщення осіб передбачає створення ефективної системи захисту та допомоги цій категорії населення. Відповідно до законодавства України, держава зобов'язана забезпечувати соціальний захист внутрішньо переміщених осіб, зокрема, у сферах житлово-комунального господарства, охорони здоров'я, освіти, зайнятості та інших.

З метою покращення умов життя внутрішньо переміщених осіб, в Україні діє програма державної підтримки. У рамках цієї програми забезпечується забудова нового житла та реконструкція існуючих будівель, а також відшкодування витрат на оренду житла. Крім того, внутрішньо переміщеним особам надається можливість отримувати безкоштовну медичну допомогу, соціальну допомогу, пільги на проїзд та інші послуги.

Проте, не зважаючи на зусилля держави забезпечити соціально-правовий захист внутрішньо переміщених осіб, у цій сфері існують низка викликів і проблем, які потребують подальшої уваги та вдосконалення. Одним з основних викликів є нестача фінансових ресурсів для повноцінного забезпечення соціально-захисного заходу. Недостатній бюджет на програми та послуги соціального захисту обмежує можливості держави в ефективному задоволенні потреб внутрішньо переміщених осіб.

Крім того, недостатня координація між різними органами влади та інституціями, які відповідають за соціальний захист внутрішньо переміщених осіб, може призвести до дублювання функцій, нерівномірного розподілу ресурсів та непотрібної бюрократії. Це може ускладнити доступ до послуг та зменшити ефективність системи соціального захисту. Додатковою проблемою є недостатня інформаційна освіченість серед внутрішньо переміщених осіб про їхні права та можливості соціального захисту. Багато з них не мають належного доступу до інформації про наявні програми та послуги, що ускладнює їхню можливість скористатись соціально-правовим захистом.

Для вирішення цих проблем необхідно посилення співпраці між урядом, громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Важливо створити механізми для ефективного спілкування та обміну інформацією, а також для координації дій усіх зацікавлених сторін. Також слід залучити експертів та практиків, які мають досвід у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, для розробки імплементації нових програм та політик. Розробка і впровадження планів навчання та інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності внутрішньо переміщених осіб про їхні права та можливості соціального захисту, є також важливим кроком у цьому напрямку. Однією з ключових пріоритетних сфер для забезпечення соціально-захисної спрямованості держави щодо внутрішньо переміщених осіб є забезпечення житла. Держава повинна активно працювати над забезпеченням доступного житла для цієї категорії населення, будуючи нові житлові комплекси, проводячи реконструкцію та ремонт існуючих житлових приміщень, а також надаючи фінансову допомогу для оренди житла.

Питання здоров'я є також важливим аспектом соціально-захисної спрямованості. Держава повинна забезпечувати доступ до якісної медичної допомоги внутрішньо переміщеним особам, зокрема шляхом створення мобільних медичних бригад та спеціалізованих центрів, а також підтримки психологічної підтримки та реабілітаційних послуг. Особливу увагу слід звернути на навчання та зайнятість внутрішньо переміщених осіб. Програми

професійної підготовки, стажування та підтримки для отримання робочих місць допоможуть їм інтегруватись у суспільство та забезпечити стабільний дохід для себе та своїх сімей.

У підсумку, дослідження стану забезпечення соціально-правового захисту різних груп клієнтів з числа внутрішньо переміщених осіб виявило ряд проблем та викликів, з якими ці групи стикаються. Недостатність соціального та правового захисту призводить до різноманітних проблем, таких як втрата житла, обмежений доступ до освіти та охорони здоров'я, безробіття, насильство та експлуатація.

Забезпечення соціально-правового захисту внутрішньо переміщеним особам вимагає комплексного підходу та координації зусиль з боку влади, громадських організацій, міжнародних організацій та інших зацікавлених сторін. Для досягнення цієї мети необхідно розробити та реалізувати спеціальні закони та політики, спрямовані на захист прав внутрішньо переміщених осіб, забезпечити доступ до соціальних послуг та ресурсів, підвищити рівень свідомості та освіти щодо прав ВПО та покращити координацію та співпрацю між різними структурами влади та громадськими організаціями.

Для досягнення успіху в цих зусиллях важливо забезпечити адекватне фінансування програм та проектів, спрямованих на соціально-правовий захист внутрішньо переміщених осіб. Крім того, необхідно залучати громадськість, активістів та експертів до процесу розробки та реалізації політик, що стосуються соціально-правового захисту ВПО, з метою забезпечення їхньої участі та представництва.

З'ясування цих проблем та поліпшення стану забезпечення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб потрібно приділити пріоритетне значення. Для цього необхідно враховувати гендерний аспект та особливі потреби різних груп ВПО, зокрема жінок, дітей, осіб з інвалідністю, літніх людей та інших уразливих категорій. Розробка і реалізація інклюзивних політик та програм, які враховують ці особливості, є необхідним кроком у забезпеченні всебічного соціально-правового захисту ВПО. Крім того,

міжнародне співробітництво та обмін досвідом з іншими країнами та організаціями можуть бути корисними для вдосконалення системи соціально-правового захисту ВПО. Це включає обмін кращими практиками, участь у міжнародних форумах та конференціях, спільне розроблення стандартів та рекомендацій.

Загалом, дослідження стану забезпечення соціально-правового захисту різних груп клієнтів з числа внутрішньо переміщених осіб є важливим кроком у покращенні їхнього становища та гарантуванні їхніх прав. Необхідно продовжувати дослідження та звертати увагу на цю проблему, забезпечуючи аналіз, розробку та реалізацію політик та програм, спрямованих на соціально-правовий захист внутрішньо переміщених осіб. Це сприятиме побудові справедливого та інклюзивного суспільства, де всі громадяни мають рівні права та можливості для розвитку [3].

Отже, у межах нашого дослідженні ми прослідкували динаміку збільшення та зменшення кількості внутрішньо переміщених осіб, дослідили інформаційний блок, виявили рівень адаптації внутрішньо переміщених осіб, ступінь задоволеності наданням соціальних послуг. Отримання дані стануть підґрунтям для подальшої розробки заходів, спрямованих на забезпечення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі виявлено та розкрито особливості забезпечення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб. Результати проведеного дослідження, реалізовані мета та завдання надали підстави сформулювати такі висновки.

1. Проаналізувавши стан наукової розробленості проблеми захисту внутрішньо переміщених осіб з'ясували, що теоретичні та методологічні основи соціально-правового захисту населення, його механізми, шляхи вирішення ключових питань реалізації соціальної політики були предметом дослідження науковців. Дослідниками також зроблені спроби осмислити місце і роль громади у реалізації соціальної політики держави щодо вразливих категорій населення з числа внутрішньо переміщених осіб.

Джерельна база нашого дослідження презентована такими групами документів: дисертаційні дослідження, монографії, законодавчі документи (закони, постанови, розпорядження), документи, що містять статистичні відомості, публікації у фахових виданнях;

2. Здійснивши аналіз нормативно-правової бази, що регулює питання надання соціального захисту та допомоги внутрішньо переміщеним особам, виявили, що на сьогодні на законодавчому рівні окреслено засади важливого напрямку державної соціальної політики – здійснення соціально-правового захисту різних категорій населення з числа внутрішньо переміщених осіб через надання різного роду соціальних послуг.

3. Аналіз діяльності управління праці та соціального захисту населення засвідчив, що установа організовує виконання й здійснює контроль за реалізацією державної соціальної політики у сфері соціального захисту населення. Внутрішньо переміщені особи можуть отримати такі види послуг: консультування, психологічна реабілітація, юридичні послуги, гуманітарну допомогу, соціальні та інші послуги.

4. При розв'язанні четвертого завдання визначено стан забезпечення соціально-правового захисту різних груп клієнтів з числа внутрішньо

перемішених осіб. Нами з'ясовано, що внутрішньо переміщені особи отримують різні послуги. Якість надання послуг оцінюють на відмінно 27,1%, на добре – 40,5% та на задовільно – 32,4%. За результатами опитування до нових умов проживання адаптувалася лише половина з опитаних.

Результати дослідження свідчать про необхідність подальшого розвитку та покращення соціально-правового захисту внутрішньо перемішених осіб. Соціально-захисна спрямованість держави в цьому контексті відіграє ключову роль у забезпеченні захисту прав та потреб цієї вразливої категорії населення.

Проведене дослідження не претендує на вичерпність висвітлення проблеми, тому перспективним буде вивчення форм, методів і засобів, що сприятимуть адаптації внутрішньо перемішених осіб до нових умов проживання, питання інтеграції в територіальні громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко І. С. Правове регулювання державних соціальних допомог малозабезпеченим особам в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.05. Львів, 2010. 16 с.
2. Андрієнко І. С. Щодо сутності міжнародних стандартів соціального забезпечення: *The 14 th International scientific and practical conference —Actual Problems Of Science And Practicell* (Stockholm, 27-28 April, 2020). Stockholm, 2020. P. 220-223.
3. Андрієв В. М. Окремі питання правового регулювання та забезпечення соціальними допомога ми за законодавством України. *Проблеми правового забезпечення праці та соціального захисту населення України в сучасних умовах* : матеріали круглого столу (м. Чернігів, 2007р.). Чернігів, 2007. С. 169 –173.
4. Бакалієва О., Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції, Київ, 2016, 141 с.
5. Басова І. С. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Одеса, 2019. 198 с.
6. Боднарук М.І. Соціальне страхування в Україні: правові аспекти становлення та розвитку. Чернівці: Рута, 2002. 247 с.
7. Бойко М., Право соціального забезпечення: навч. посіб. Київ : «Олан», 2005. 319 с.
8. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. *Право України*. 2000. №4.
9. Болотіна Н. Право соціального забезпечення України: системноструктурний аналіз. *Право України*. 2001. №5. С. 24-30.
10. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2016. 448 с. URL: <https://iie.org.ua/wp->

content/uploads/monografiyi/2016/2016_mono_Novikova_Amosha_Antonyuk_2016.pdf (дата звернення: 12.04.2023).

11. Внутрішньої переміщені особи.
URL: https://vue.gov.ua/%D0%92%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%
(дата звернення: 12.04.2023).

12. Гладких О. Соціальні права громадян в аспекті формування України як соціальної правової держави. *Право України*. 2005. №10. С. 57.

13. Гнибіденко; за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. К.: Вид-во НАДУ, 2010. 212 с.

14. Гуменюк І. Сучасні проблеми базового соціального стандарту. *Право України*. 2008. №3. С. 118.

15. Гуменюк І. Формування систему соціального захисту населення. *Право України*. 2007. № 11. С. 44.

16. Дмитренко Ю. Соціальний захист без гарантій його реалізації – фікція. *Віче*. 2004. №4. С. 62-64.

17. Захист прав внутрішньо переміщених осіб: аналіз та рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правової бази. Київ, 2018. 86 с.
URL: https://www.vplyv.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/Group-of-Influence_analyses.pdf (дата звернення: 02.04.2023).

18. Капінус О. Я. Особливості державного регулювання міграційних процесів в умовах збройного конфлікту на Сході України. *Теорія та практика державного управління*. 2016. Вип. 2. С. 119–124.

19. Капінус О. Я. Особливості державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та наук з державного управління : 25.00.01. Івано-Франківськ 2021. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglcl>

20. Кікіна С. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття та його відмінність від системи оподаткування. *Право України*. 2005. №8. С. 110.

21. Кленко С. Педагогічний стаж і «матриця» освіти. *Управління освітою*. 2004. № 8. С. 2.
22. Крахмальова К. О. Адміністративно-правове забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні. : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07 / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київ, 2017. 210 с.
23. Кульчицький Т. Р. Особливості регулювання правових проблем соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2018. Випуск 46. С. 133- 145.
24. Кульчицький Т. Р. Поняття та ознаки внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2017. № 1 (19). С. 51-57.
25. Кульчицький Т. Р. Права зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб у сфері пенсійного забезпечення в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія право. 2018. Випуск 51. Т.1. С. 142-147.
26. Кульчицький Т. Р. Судовий захист прав внутрішньо переміщених осіб у правовідносинах соціального захисту. *Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. 2021. № 3. С. 167-171.
27. Кульчицький Т. Р. Юридичні гарантії прав внутрішньо переміщених осіб: теоретико-правовий аналіз. *Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. 2019. № 6. С. 195-200.
28. Мельник І. П. Внутрішньо переміщенні особи як об'єкт соціальної роботи. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19304/Melnyk.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 12.02.2023).
29. Панькова О. В., Касперович О. Ю. Напрями та механізми участі інститутів громадянського суспільства у створенні захищеного простору внутрішньо переміщених осіб України. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/Usoc_2018_4_6%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Usoc_2018_4_6%20(1).pdf) (дата звернення: 12.02.2023).

30. Положення про управління праці та соціального захисту населення виконкому Тернівської районної у місті ради : Затверджено рішенням районної у місті ради VIII скликання.

31. Порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#n9> (дата звернення: 12.03.2023).

32. Порядок призначення (відновлення) соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 червня 2016 р. № 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

33. Презентація результатів дослідження щодо ситуації внутрішньо переміщених осіб в Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2790203-presentacia-rezultativ-doslidzenna-sodo-situacii-vnutrisno-pere> (дата звернення: 02.03.2023).

34. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.help/zakonodavstvo-ukraini/1556-18> (дата звернення: 13.12.2022).

35. Про додаткові заходи щодо посилення охорони здоров'я та поліпшення матеріального становища населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС : Постанова Ради Міністрів Української РСР. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%92%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96> (дата звернення: 12.03.2023).

36. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України №1706-VII від 2014-10-20. *Відомості Верховної Ради*. 2015, №1, ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 13.12.2022).

37. Про облік внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 50.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.03.2023).

38. Про порядок відселення та самостійного переселення громадян з територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 1992 р. N 706. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.12.2022).

39. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 10.04.2023).

40. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 28.02.1991 № 796-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text> (дата звернення: 16.12.2022).

41. Проблеми і потреби внутрішньо переміщених осіб: результати якісного дослідження. URL: <https://activegroup.com.ua/2022/05/31/problems-i-potrebi-vnutrishno-peremishhenix-osib-re>

42. Прудов Ю. Соціальні виплати та пільги в українському законодавстві. *Право України*. 2005. №11. С. 85.

43. Птуха М. Український соціум. Львів, 2015, 52 с.

44. Руденко Т. П., Потіщук О. О. Громадська думка та проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні: теоретичні та практичні аспекти соціального захисту. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/41996/3/Hromadska_dumka_2020.pdf (дата звернення: 13.02.2023).

45. Смаль В., Позняк О. Внутрішньо переміщені особи: соціальна та економічна інтеграція в приймальних громадах. Київ, 2016. 80 с. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglcle> (дата звернення: 10.02.2023).

46. Соловійов Є. В. Суб'єкти державного регулювання внутрішньою вимушеною міграцією. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. №15. С. 84–87

URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/15_2016/18.pdf (дата звернення: 13.01.2023).

47. Трубавін І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа ведення випадку в соціальній роботі з ними. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_8_53 (дата звернення: 17.03.2023).

48. Україна пододала кризовий поріг за кількістю ВПО. URL: <https://www.unian.ua/society/vereshchuk-utochnila-skilki-vpo-zareyestrovano-v-ukrajini-v> (дата звернення: 18.03.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

ШТАТНА ЧИСЕЛЬНІСТЬ

УПРАВЛІННЯ ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

ВИКОНКОМУ ТЕРНІВСЬКОЇ РАЙОННОЇ У МІСТІ РАДИ

станом на 01.01.2023

№ п/п	Назва структурного підрозділу та посад	Кількість штатних посад
	<i>Керівництво</i>	
1.	Начальник управління	1
2.	Перший заступник начальника управління	1
3.	Заступник начальника управління	1
	Разом :	3
	<i>Спеціалісти галузевого напрямку</i>	
1.	Головний спеціаліст з питань документообігу та контролю	1
2.	Головний спеціаліст, юрисконсульт	1
	Разом:	2
	<i>Відділ бухгалтерського обліку та звітності</i>	
1.	Начальник відділу бухгалтерського обліку та звітності, головний бухгалтер	1
2.	Головний спеціаліст	3
	Разом:	4
	<i>Відділ грошових виплат і компенсацій</i>	
1.	Начальник відділу	1
	<i>Сектор прийому громадян</i>	
2.	Завідувач сектору	1
3.	Головний спеціаліст	3
4.	Провідний спеціаліст	1
5.	Спеціаліст II категорії	1
		7
	<i>Сектор прийняття рішень</i>	
6.	Завідувач сектору	1
7.	Головний спеціаліст	6
		7
	Разом:	14

Продовження таблиці

	<i>Відділ соціальних гарантій та виплат</i>	
1.	Начальник відділу	1
2.	Головний спеціаліст	4
3.	Провідний спеціаліст	1
4.	Спеціаліст I категорії	1
5.	Спеціаліст II категорії	1
	Разом:	8
	<i>Відділ соціального захисту населення</i>	
1.	Начальник відділу	1
2.	Головний спеціаліст	3
	Спеціаліст I категорії	1
	Разом:	5
	<i>Відділ соціально-трудових відносин</i>	
1.	Начальник відділу	1
	Разом:	1
	<i>Відділ соціальної підтримки громадян</i>	
1.	Начальник відділу	1
2.	Головний спеціаліст	4
3.	Провідний спеціаліст	1
	Разом:	6
	<i>Відділ з питань організації надання соціальних послуг</i>	
1.	Начальник відділу	1
2.	Головний спеціаліст	4
3.	Спеціаліст I категорії	4
	Разом:	9
	Всього (УПСЗН)	52

Додаток Б
АНКЕТУВАННЯ

Внутрішньо переміщених осіб

Мета анкетування – провести аналіз рівня задоволеності та потреб громадян, що стали вимушеними переселенцями у зв'язку з військовою агресією російської федерації.

Особисті дані та інформація щодо стану внутрішньо переміщених осіб, що містить ця анкета не будуть передаватися третім особам та будуть використовуватися у загальному вигляді

1. Вкажіть, будь ласка, коли Вам довелося покинути постійне місце проживання? (вказати рік та місяць)

Ваша відповідь

2. Як довго Ви проживаєте в цьому населеному пункті?

Ваша відповідь

3. Як Ви оцінюєте доступність для ВПО наступних сервісів у районі вашого проживання?

Ваша відповідь

4. Де Ви переважно отримуєте інформацію щодо можливостей для переселенців? (обрати до 5 варіантів)

1 Родичі, друзі, сусіди

2 Преса (газети, журнали)

3 Радіо

4 Телебачення

5 Соціальні мережі (фейсбук, інстаграм тощо)

6 Соціальна реклама

7 Месенджери (вайбер, телеграм, вотсап)

8 Інтернет

9 Мобільні додатки

10 Стенди, інформаційні матеріали в соціальних службах, державних органах

11 Стенди, інформаційні матеріали в соціальних службах, державних органах

12 При особистій зустрічі або по телефону із співробітниками державних органів

5. Наскільки Ви оцінюєте доступність для ВПО у соціальній сферах (за п'ятибальною шкалою, де 5 – повністю доступно, 1 – зовсім не доступно)

1 2 3 4 5

6. Чи зіштовхувалися Ви з упередженим ставленням через статус переселенця?

Так Ні

7. Чи отримуєте Ви допомогу від благодійних фондів, громадських, міжнародних організацій, волонтерів?

Так Ні

8. Якщо так, то яку саме допомогу Ви отримуєте?

Ваша відповідь

9 Чи відвідували Ви якісь місцеві культурні, спортивні чи інші заходи у громаді свого перебування?

1)Так, ми активно користуємося такими можливостями.

2)Так, але проводяться нечасто або ж скористатися такою можливістю складно.

3)Ні, у громаді такі заходи не проводяться.

4)Ні, у мене немає можливості відвідувати подібні заходи.

10 Як Ви можете оцінити загалом ставлення до вас місцевих жителів?

1)Повністю позитивне

2)Скоріше позитивне

3)Нейтральне

4)Скоріше негативне

5)Цілком негативне

6)Не можу оцінити

11 На вашу думку чи достатньо внутрішньо переміщені особи отримують допомоги від держави?

1 Так 2 Ні

12 Як ви вважаєте чи достатньо робить місцева влада вашого міста щодо забезпечення внутрішньо переміщених осіб?

1 Так 2 Ні 3 Не знаю

13 До якої вікової категорії Ви належете ?

18–29; 30–39 40–49 50–59 60+

14 Ваш стать:

1) Жінка

2) Чоловік

15. Чи плануєте виїхати з цього місця проживання?(можна обрати декілька варіантів відповідей)

1) Є загроза бойових дій у громаді, в якій я зараз перебуваю.

2) Тут некомфортно, бракує важливих послуг.

3) Немає фінансових можливостей для того, щоби тут знаходитися.

4) Немає можливості працевлаштуватися.

5) Є кращі варіанти проживання / можливості в іншому місці / країні

6) Не бачу тут перспектив для дитини /для себе.

7) Відчувають напруженість зі сторони місцевих жителів.